

لا اله الا الله
الله اعلم
الله اعلم
الله اعلم

100711

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم سیاسی

دانشگاه باقر العلوم (ع)

عنوان

زمینه‌های فکری ثبات و بی‌ثباتی

در جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما

حجة الاسلام و المسلمین دکتر منصور میر احمدی

استاد مشاور

حجة الاسلام و المسلمین دکتر آل سید غفور

۱۳۸۷ / ۸ / ۳۳۴

۱۳۸۷ / ۸ / ۳۳۴

دانشجو

سید معصومه حسینی

۱۳۸۷ / ۸ / ۳۳۴

اداره اطلاعات و اسناد
کتابخانه

صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی

تاریخ: ۸۴/۸/۲۸

شماره: ۱۹۴/۸۴/۳۲

پیوست: —

۲

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از الطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه خانم / آقای مسعود حسینی دانشجوی رشته علوم گرایش تحت عنوان ارزنجیابی نیات و مبرهنتیابی در مهرماه ۱۳۸۴ در مجلس ایران در تاریخ ۲۹/۸/۸۴ با حضور هیأت داوران مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) برگزار گردید. نظر هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد:

قبول با امتیاز عالی
 دفاع مجدد
 غیر قابل قبول
 شماره ۱۹

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱) استاد راهنما	جناب آقای دکتر میراگری		
۲) استاد مشاور (۱)	جناب آقای دکتر آل غفور		
۳) استاد مشاور (۲)	جناب آقای دکتر حسینی نژاد		
۴) استاد ناظر	جناب آقای دکتر سعیدی		
۵) نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	جناب آقای دکتر سعیدی		
نام و امضای	مدیر برنامه ریزی و خدمات آموزشی	نام و امضای	مسئول امور پایان نامه ها

توضیح: باتوجه به آیین نامه پایان نامه های مؤسسه امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردد.

الف) کارشناسی	ب) کارشناسی ارشد
۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی	۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی
۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب	۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب
۳- نمره ۱۲ الی ۱۵/۹۹ خوب	۳- نمره ۱۲ الی ۱۵/۹۹ خوب
۴- نمره ۱۰ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول	۴- نمره ۱۲ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول
۵- نمره کمتر از ۱۰ غیر قابل قبول	۵- نمره کمتر از ۱۲ غیر قابل قبول

* مناسبه میانگین ارزشیابی اعضای هیأت داوران توسط نماینده شورای پژوهشی انجام می گیرد.

۴
این پژوهش هدیه کوچکی است به خانواده‌ام

که با تمام وجود دوستان دارم

پدر، مادر، همسر

و فرزند دلبندم ریحانه

سپاسنامه

خدای متعال را به خاطر نگارش پایان نامه و اتمام دوره تحصیلی کارشناسی ارشد
سپاسگذارم و پیشانی خاکساری را به درگاه پر عظمتش می‌سایم.

در نگارش و تدوین این اثر بیش از همه قدردان زحمات و راهنمایی‌های همسر
فرهیخته‌ام جناب آقای عبدالرضا احمدی هستم که همواره مرا مدیون همدلی و همیاری
بیدریغشان ساخته‌اند. زحمت راهنمایی و مشاوره این پایان نامه را آقایان دکتر منصور
میراحمدی و دکتر سیدمحمد تقی آل غفور بر عهده داشته‌اند که بدین وسیله نهایت سپاس
و احترام قلبی‌ام را تقدیمشان می‌کنم.

از یاد نمی‌برم که گذراندن مراحل مختلف تحصیل را مدیون زحمات و مهربانی‌های پدر و
مادر عزیزم هستم. پدری که بادستان پینه بسته کلید بزرگ‌ترین گنج‌های هستی را به کفم
سپرد و مادری که گرانقدرترین راز حیات را با لالایی محبت و عشق گوشواره وجودم کرد.
در نگارش این پژوهش به ناچار طعم آزرده‌گی و زحمت را به کام فرزند نازدانه‌ام ریحانه
ریخته‌ام و امیدوارم که بخشش مرا از خدای بخشنده خویش بخواهد.

تقدیم

گرچه این تألیف شایسته آن نیست که به کسی یا کسانی تقدیم شود اما از آنجا که هر کوششی در راه علم و دانش در شرع مقدس اسلام از تقدس خاصی برخوردار است بنابراین اگر ثوابی بر آن مترتب باشد آن را به علامه طباطبائی که فخر جهان تشیع در دوران معاصر بودند تقدیم می‌نمایم.

خداوند متعال ایشان و مؤمنان را در سایه رحمت خویش بر سر سفره انبیاء و اولیاء مهمان فرماید.

آمین یا رب العالمین

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان «زمینه‌های فکری ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران» در صدد بررسی عوامل اصلی منجر به دیرپایی و تداوم نظام جمهوری اسلامی است. اساس فرضیه این پژوهش تقویت یا تضعیف دو فاکتور هویت و مشروعیت به عنوان اصلی‌ترین عوامل فکری ثبات و بی‌ثباتی سیاسی معرفی شده‌اند. تأکید بر این دو عامل علاوه بر شواهد و واقعیت‌های سیاسی در ایران براساس آراء و مطالعات لوسین پای صورت گرفته است که از پژوهشگران توانمند و شهیر غربی در زمینه مطالعه ثبات در کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود. در فصول مختلف این پژوهش عناصر اصلی سازنده هویت ملی در قالب تشریح سه فاکتور فرهنگ ملی، اسلامی و غربی مورد توضیح قرار گرفته و تأثیر آن بر ثبات سیاسی از دو زاویه تقویت و تضعیف ثبات مورد بررسی قرار می‌گیرد. توضیح مقوله مشروعیت منابع و مبانی آن در جمهوری اسلامی و بررسی تأثیر آن بر ثبات سیاسی از دیگر مباحث مطرح شده در این پژوهش است. فصل انتهایی این پایان‌نامه به تشریح بحران‌های ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی پرداخته و به مسائلی از قبیل بحران هویت قومی در ایران، مواجهه هویت و پدیده جهانی شدن علل وقوع بحران مشروعیت و نیز الگوهای حل بحران اشاره می‌کند.

این پژوهش هدیه کوچکی است به خانواده‌ام

که با تمام وجود دوستشان دارم

پدر، مادر، همسر

و فرزند دلبندم ریحانه

فهرست

صفحه

عنوان

- ۱..... طرح تفصیلی پژوهش.....
- ۱..... ۱- بیان مسأله .....
- ۲..... ۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن .....
- ۲..... ۳- سابقه پژوهش.....
- ۳..... ۴- سؤال اصلی پژوهش.....
- ۳..... ۵- فرضیه‌های پژوهش.....
- ۳..... ۶- مفاهیم و متغیرها .....
- ۳..... ۷- سؤالات فرعی پژوهش.....

- ۸- پیش فرض‌های پژوهش ۴
- ۹- اهداف پژوهش ۴
- ۱۰- روش پژوهش ۴
- ۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها ۴
- ۱۲- سازمان دهی پژوهش ۵

فصل اول: مفاهیم و چارچوب نظری

- الف: ثبات سیاسی از چشم انداز نظری ۷
۱. ثبات سیاسی از دیدگاه ملوین بست ۸
۲. ثبات سیاسی از دیدگاه دیوید ساندرز ۱۰
۳. ثبات سیاسی از دیدگاه دانیل لرنر ۱۲
۴. ثبات سیاسی از دیدگاه لوسین پای ۱۴
- ۱-۴ هویت ۱۵
- ۲-۴ مشروعیت ۱۸
- ب- مفاهیم ۲۰
۱. ثبات ۲۰
۲. مشروعیت ۲۲
- ۱-۲-۱ مشروعیت سنتی ۲۳
- ۲-۲-۲ مشروعیت دینی (ایدئولوژیکی) ۲۳
- ۳-۲-۳ مشروعیت قانونی ۲۳

۲۳	۴-۲- مشروعیت شخصی (کاریزمایی)
۲۴	۵-۲- مشروعیت ساختاری
۲۴	۳. هویت (Identity)
۲۷	جمع بندی

فصل دوم: هویت ملی و ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران

۳۰	تعریف هویت
۳۴	عوامل سازنده هویت ملی
۳۷	فرهنگ ملی
۴۲	فرهنگ اسلامی
۴۸	فرهنگ غربی
۵۱	هویت و ثبات در جمهوری اسلامی ایران
۵۲	الف - فرهنگ اسلامی
۵۴	ب - فرهنگ ملی
۵۵	ج - فرهنگ غربی
۵۶	جمع بندی

فصل سوم: مشروعیت و ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران

۵۸	معنای لغوی و اصطلاحی مشروعیت
۶۰	تأثیرگذاری مشروعیت بر ثبات سیاسی
۶۱	دسته بندی نظریات موجود در باب مشروعیت

۶۵	..... مبانی و منابع مشروعیت
۶۸	..... منابع مشروعیت در جمهوری اسلامی ایران
۷۰	..... مبانی مشروعیت ولایت فقیه
۷۴	..... جمع بندی

فصل چهارم: بحران‌های ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران

۷۷	..... الف. بحران هویت
۷۹	..... ۱- بحران هویت قومی در ایران
۸۳	..... ۲- جهانی شدن و بحران هویت در جمهوری اسلامی
۸۹	..... الگوی حل بحران
۹۰	..... ب- بحران مشروعیت
۹۵	..... جهانی شدن و بحران مشروعیت در ایران
۹۸	..... الف: تعاریف ایدئولوژیک
۹۹	..... ب: تعارض اقتصادی - سیاسی
۱۰۰	..... ج: تعارض سیانی - امنیتی
۱۰۱	..... الگوی حل بحران
۱۰۳	..... جمع بندی
۱۰۵	..... منابع و مآخذ

طرح تفصیلی پژوهش

۱- بیان مسأله

نظام جمهوری اسلامی در ایران که از سال ۱۳۵۷ هجری خورشیدی به عنوان یک نقطه عطف روند متفاوتی را در تاریخ نظام‌های سیاسی در ایران به عرضه نمایش گذاشته است محوریت اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد و به دنبال پاسخگویی به این است که زمینه‌های فکری منجر به تداوم و استمرار نظام سیاسی در ایران پس از انقلاب شامل چه مواردی است و اصلی‌ترین چالش‌های پیش روی این ثبات از لحاظ فکری کدام است.

ثبات سیاسی متوجه حفظ نظام سیاسی است و اکثریت قریب به اتفاق صاحب‌نظران سیاسی که از این اصطلاح ذکری به میان آورده‌اند دیرپایی و پایایی نظام سیاسی را مدنظر داشته‌اند هر چند عوامل منجر به این تداوم و استمرار طبعاً در آراء مختلف، بصورت‌های متفاوت و گاه متباینی مورد تأکید قرار گرفته است.

نگارنده پس از انجام مطالعات اولیه و از نظر گذراندن آراء صاحب‌نظران برجسته‌ای که به مسأله

ثبات سیاسی پرداخته‌اند با بهره‌گیری از آراء «لوسین پای» و شواهد و واقعیت‌های نظام سیاسی در ایران برای پاسخگویی به این سؤال اصلی فرضیه‌ای را اتخاذ کرده است که در آن دو کلید واژه هویت و مشروعیت به عنوان بسترهای اصلی ثبات بخش، عوامل فکری تداوم نظام جمهوری اسلامی را تشکیل می‌دهند. طبعاً عوامل بی‌ثباتی نیز در قالب پرداختن به چالش‌هایی خواهد بود که هریک از این دو با آن مواجهند.

۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن

علت انتخاب موضوع علاوه بر علاقه شخصی، تازگی و بکر بودن پرداختن به موضوع ثبات در ادبیات سیاسی ایران است و اهمیت آن نیز به دلیل مبنایی بودن مسأله ثبات در مطالعات سیاسی بدیهی به نظر می‌رسد با این حال می‌توان گفت که پس از گذشت قریب به سه دهه از استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران که دستاورد خون هزاران شهید است و اولین رژیم سیاسی فراگیر مردمی در ایران معاصر به شمار می‌رود پرداختن به مسأله ثبات و دیرپایی آن نیز از اهمیت شایانی برخوردار است.

۳- سابقه پژوهش

تاریخ معاصر ایران نشانگر آنست که فعالان سیاسی در یکصد ساله اخیر به جای ثبات و نهادینگی در جست و جوی راه‌های تغییر و براندازی نظام‌های سیاسی - که اکثریت آنها را نظام‌های ناکارآمد و غیر مردمی تشکیل می‌دهد - بوده‌اند

ولذا مفاهیم مربوط به انقلاب و براندازی و یا اصلاح رژیم‌های سیاسی در ایران بیش از مسأله ثبات مورد توجه بوده است. در حد جستجوی نگارنده با هدف بررسی موضوع ثبات سیاسی در ایران پس از انقلاب تنها یک کتاب در دسترس می‌باشد که به طور مستقیم به ارتباط متقابل دو

مفهوم رقابت و ثبات سیاسی پرداخته است. این اثر از لحاظ شیوه پرداختن به موضوع، سؤال و فرضیه انتخاب شده در فضای کاملاً متفاوتی از پژوهش حاضر قرار دارد.

عنوان اثر مزبور «رقابت سیاسی و ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران» است که توسط دکتر غلامرضا خواجه سروی به رشته تحریر در آمده و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۲ به چاپ آن همت گماشته است.

۴- سؤال اصلی پژوهش

زمینه‌های فکری ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

۵- فرضیه‌های پژوهش

تقویت و یا تضعیف هویت ملی و مشروعیت نظام سیاسی مهمترین زمینه‌های فکری ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در جمهوری اسلام ایران به حساب می‌آیند.

۶- مفاهیم و متغیرها

متغیر وابسته:

ثبات سیاسی

متغیرهای مستقل:

مشروعیت

هویت ملی

۷- سؤالات فرعی پژوهش

۱. مهمترین زمینه‌های فکری ثبات سیاسی در نظام ج.ا.ا. شامل چه مواردی است؟

۲. ارتباط متقابل هویت و ثبات سیاسی در ج.ا.ا. چگونه قابل توضیح است؟

۳. ارتباط و تأثیرگذاری مشروعیت بر ثبات سیاسی در ایران در دوره زمانی پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا حال حاضر چطور قابل تحلیل است؟

۴. اصلی‌ترین بحران‌های فکری پیش روی ثبات سیاسی ج.ا.ا شامل چه مواردی است؟

۸- پیش فرض‌های پژوهش

باگذشت قریب به ۳ دهه از عمر نظام جمهوری اسلامی در ایران ثبات و استمرار فعلی آن مفروض در نظر گرفته شده است.

همچنین پیدایش برخی از نارسایی‌ها در عوامل و زمینه‌های این ثبات نیز مفروض گرفته شده است.

۹- اهداف پژوهش

دستیابی به طرحی برای نشان دادن رابطه میان سه مفهوم مشروعیت، هویت و ثبات سیاسی در نظام ج.ا.ا هدف اصلی این پژوهش است. از لحاظ کاربردی ترسیم این رابطه می‌تواند این نتیجه مهم را برای دولتمردان بازگو نماید که تقویت پایه‌های هویت ملی و توجه بیش از پیش به مسأله مشروعیت از کلیدی‌ترین ضرورت‌های سیاستگذاری در زمینه اجتماعی و فرهنگی به شمار می‌رود.

۱۰- روش پژوهش

توصیفی - تحلیلی.

۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

کتابخانه‌ای.

۱۲- سازمان دهی پژوهش

این پژوهش شامل یک مقدمه و چهار فصل خواهد بود. مقدمه به مبحث طرح تحقیق اختصاص دارد. در فصل اول به مفاهیم اصلی و چارچوب نظری خواهیم پرداخت. در فصل دوم بحث هویت ملی و ثبات سیاسی در ج.ا.ا را مورد پی گیری قرار می دهیم. در فصل سوم بطور مبسوط به ترسیم ارتباط متقابل دو مفهوم مشروعیت و ثبات سیاسی در نظام ج.ا.ا خواهیم پرداخت. و در نهایت در فصل چهارم به توضیح و تحلیل بحران های ثبات سیاسی در ج.ا.ا و ارائه نتیجه گیری می پردازیم.

فصل اول

مفاهیم و چارچوب نظری

اتخاذ فرضیه این پژوهش با توجه به واقعیات جامعه سیاسی ایران و براساس نظریات لوسین پای صورت گرفته است. و بیانگر آن است که مهمترین زمینه‌های فکری ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران را می‌توان در کنکاش و تعمق در دو مفهوم کلیدی هویت و مشروعیت جستجو نمود.

در این فصل ضمن طرح رهیافت‌های نظری در مطالعه مسأله ثبات به شرح و بسط سه مفهوم اصلی مطرح شده در فرضیه یعنی «ثبات»، «هویت» و «مشروعیت» خواهیم پرداخت.

الف: ثبات سیاسی از چشم انداز نظری

در ادبیات سیاسی غرب مطالب بی شماری وجود دارد که کلید واژه‌ی عنوان یا موضوع آن ثبات سیاسی است. وجود ادبیات نسبتاً غنی در این خصوص ناشی از مشکلاتی است که دنیای غرب با آن مواجه بوده است. از یک طرف نوسازی سیاسی اروپایی به بی ثباتی سیاسی رژیم‌ها انجامیده و برای نجات رژیم‌های بی ثبات شده پژوهش‌هایی صورت گرفته و راه حل‌هایی اندیشیده شده است. از طرف دیگر جهان سوم، مسائل و مشکلات آن و اهمیتی که این کشورها

در نقشه‌ی سیاست خارجی قدرت‌های بزرگی چون آمریکا داشته‌اند موجب شده که به تحولات داخلی جهان سوم (خصوصاً در جایی که کانون آنها موجودیت رژیم‌های طرفدار غرب در جهان سوم را هدف قرار داده) دقت گردد و بررسی شود و حتی پژوهش‌های میدانی و مستقیم روی آنها صورت گیرد. دستاورد این پژوهش‌ها امروزه ادبیات ثبات سیاسی غرب را درباره رژیم‌های سیاسی قاره آفریقا، کشورهای آمریکای لاتین و قاره آسیا شکل داده و غنی ساخته است. از این رو طرح دیدگاه‌های متنوع درباره ثبات سیاسی قدمتی حدود نیم قرن در دوران جدید دارد و مطالب فراوانی در این زمینه به رشته تحریر درآمده است که آمیخته با تئوریهای گوناگون توسعه است. در این قسمت به طور گذرا به توضیح برخی از دیدگاه‌های موجود در باب ثبات سیاسی خواهیم پرداخت. و در ادامه چارچوب نظری این پژوهش که متخذ از نظریات لوسین پای می باشد را نیز مورد بحث قرار خواهیم داد.

۱. ثبات سیاسی از دیدگاه ملوین بست

تعریف ملوین بست از ثبات سیاسی بر ۵ مقدمه استوار است. اولین مقدمه او آن است که ثبات، مفهومی بدیهی است و لذا تعریف آن قدری مشکل‌تر از تعاریف دیگر است. دوم آنکه یک اقدام مفروض یا ترتیبی از شرایطی که با ثبات کننده یا بی ثبات کننده به حساب می آید به دیدگاه ناظر وابسته است. تاریخ پر از موقعیت‌هایی است که کشوری آنها را کمک کننده به ثبات و کشور دیگری آنها را مخرب ثبات می داند. سوم این که از منظر ژئوپولیتیک ثبات تغییر و پیشرفت مسلمات آمیز را افاده می کند. وقتی تغییر صورت می گیرد بسامان است و برای رهبران احساس فشار ناشی از تحریک، اضطراب، محاسبه اشتباه، مشاهده غلط یا به کارگیری زور را موجب نمی گردد. چهارم اینکه ثبات می تواند به معنای نبود منازعه باشد در عین حال منازعه کوتاه مدت